

Krunski svjedok

Kulaš, Sabina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:698539>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
KATEDRA ZA KAZNENO PROCESNO PRAVO

Sabina Kulaš

KRUNSKI SVJEDOK

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas

Zagreb, svibanj 2019.

Izjava o izvornosti

Ja, Sabina Kulaš, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada te da se u njegovoj izradi nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Institut krunskog svjedoka i primjena načela svrhovitosti	3
2.1. Načelo legaliteta u kaznenom postupku	3
2.2. Načelo oportuniteta (svrhovitosti) kao iznimka od načela legaliteta	4
3. Institut krunskog svjedoka u poredbenom pravu	7
3.1. Povijesno uređenje.....	7
3.2. Uporaba krunskog svjedoka u suzbijanju terorizma i trgovine drogom	8
3.3. Uporaba krunskog svjedoka u talijanskom zakonodavstvu	10
4. Zaštita krunskog svjedoka u međunarodnom i poredbenom pravu	12
4.1. Potreba zaštite krunskog svjedoka.....	12
4.2. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta	13
4.3. Preporuka (2005) 9 Vijeća Europe o zaštiti svjedoka i suradnika pravosuđa.....	14
4.4. Pravna regulativa Vijeća Europske unije	15
4.5. Neki oblici zaštite u američkom i europskom zakonodavstvu	16
4.6. Praksa Europskog suda za ljudska prava	18
5. Krunski svjedok u zakonodavstvu Republike Hrvatske.....	20
5.1. Pretpostavke za dodjelu statusa krunskog svjedoka.....	20
5.2. Postupak dodjele statusa krunskog svjedoka.....	22
5.3. Ograničena dokazna vrijednost iskaza krunskog svjedoka.....	24
5.4. Pravomoćno osuđen pripadnik zločinačke organizacije.....	25
6. Zaštita krunskog svjedoka kao ugroženog svjedoka.....	27
6.1. Općenito o načinu zaštite ugroženih svjedoka.....	27
6.1.1. Zaštita ugroženog svjedoka u kaznenom postupku	27
6.1.2. Zaštita ugroženog svjedoka izvan kaznenog postupka.....	29
7. Krunski svjedok i procesni imunitet svjedoka	31
8. Zaključak	34
9. Popis literature	35
9.1. Knjige i članci	35
9.2. Pravni izvori	35
9.3. Ostali izvori	36
9.4. Praksa Europskog suda za ljudska prava	36
9.5. Praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske	37

Sažetak

Ovaj rad prikazuje važnost krunskog svjedoka, instituta koji je svojstven brojnim suvremenim pravnim sustavima. U domaćem pravnom sustavu pretpostavke i postupak za dodjeljivanje statusa regulirani su odredbama Zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Krunski svjedok je okrivljenik koji je odlukom suda, donesenom na temelju prijedloga Ravnatelja USKOK-a te potom zahtjeva Glavnog državnog odvjetnika, dobio status svjedoka u kaznenom postupku. Sukladno načelu svrhovitosti, ako su kumulativno ispunjeni uvjeti koji se traže za dodjeljivanje statusa krunskog svjedoka, Glavni državni odvjetnik odbacuje kaznenu prijavu protiv takvog okrivljenika. Krunski svjedok je ugroženi svjedok koji svoj iskaz daje u svojstvu zaštićenog svjedoka, uz zaštitu koja mu je pružena tijekom pribavljanja iskaza i nakon okončanja kaznenog postupka. Način zaštite ugroženih svjedoka uređen je na međunarodnoj razini, na razini Europske unije i u nekim poredbenopravnim zakonodavstvima te u našem zakonodavstvu. Vodeći argument za uvođenje tog instituta kroz povijest do danas jest da mnoga kaznena djela počinjena u svojstvu organiziranih zločinačkih organizacija i počinitelji tih djela, ne bi bili otkriveni bez svjedočkog iskaza krunskog svjedoka. Uporaba krunskog svjedoka je djelotvoran način suzbijanja organiziranog kriminaliteta te je dovela do okončanja brojnih kaznenih postupaka, kako u domaćem, tako i u poredbenim pravnim sustavima. Ipak, njegov iskaz ima ograničenu dokaznu vrijednost, o čemu je Europski sud za ljudska prava izrazio stav u nekim svojim presudama, uvažavajući načelo pravičnog postupka. Naš je zakonodavac prihvatio stav Europskog suda za ljudska prava, propisujući posebno dokazno pravilo da osuđujuća presuda ne može biti utemeljena isključivo na iskazu ugroženog svjedoka, uključujući i iskaz krunskog svjedoka. U radu je prikazan i procesni imunitet svjedoka, kritika njegovog prijašnjeg uređenja i njegovo sadašnje uređenje. Za institut procesnog imuniteta svjedoka bitno je napomenuti da državni odvjetnik pribavlja kao dokaz optužbe iskaz od osobe koja, za razliku od krunskog svjedoka, nije prethodno bila u svojstvu osumnjičenika.

1. Uvod

Tema mog diplomskog rada je krunski svjedok, odnosno njegov položaj u kaznenom postupku, postupak i svrha dodjeljivanja tog statusa. Izabrala sam tu temu jer smatram da je taj pojam u Hrvatskoj nedovoljno poznat izvan pravnih krugova, usudila bih se reći previše kolokvijalan. Djelomično su tome doprinijela izvještavanja o medijski najpraćenijim procesima, gdje bi se svakog suoptuženika koji se nagodi s tužiteljstvom i pristane svjedočiti o kaznenom djelu i sudionicima nazivalo krunskim svjedokom. Pored imuniteta od kaznenog progona kao značajke instituta krunskog svjedoka, bitna pretpostavka da bi se neku osobu smatralo krunskim svjedokom u pravom smislu jest anonimnost. Upravo zbog pretpostavke anonimnosti i nisu poznati slučajevi „pravih“ krunskih svjedoka u javnosti.

Cilj udruženog zločinačkog pothvata najčešće je pribavljanje nezakonite imovinske koristi kroz udruživanje pojedinaca u grupe koje posluju pod legalnom aktivnošću prikriveno se baveći nelegalnim aktivnostima zbog čega im je teško „ući u trag“. Osim korupcije koja je danas u svijetu prisutna od najnižih do najviših grana vlasti, danas su sve rašireniji noviji oblici organiziranog kriminaliteta, kao primjerice krađa i preprodaja automobila koja se pokazala prilično unosnom granom kriminaliteta. U Italiji i SAD-u i danas djeluju Cosa Nostra i ostale mafijaške obitelji. Može se reći da niti jedna država nije razvila učinkovitu strategiju nadzora nad trgovanjem opojnim drogama i oružjem, a na europskom području ono je jedno od najprofitabilnijih kriminalnih poslova. Osim što ratuju s državnim vlastima, narko karteli ratuju i međusobno za prevlast i pronalaze nove mehanizme koji pospješuju tajno djelovanje organizacije. S trgovinom oružja i drogom usko je povezana trgovina ljudima i prostitucija. Kazneno zakonodavstvo u nastojanju da suzbije takvo nelegalno djelovanje pronalazi nove metode kojima bi odgovorilo na taj rastući problem, pa i surađivanjem s osobama unutar kriminalnih organizacija. S obzirom na jake temelje svake organizacije i načina njihovog djelovanja, njihova kaznena djela teško se otkrivaju i dokazuju. Upravo je jedna od djelotvornih metoda u suzbijanju djelovanja zločinačke organizacije institut krunskog svjedoka.

Rad je podijeljen na osam cjelina (poglavlja). Rad započinje uvodom kao prvim poglavljem u kojem ću kratko izložiti predmet i svrhu rada, te sistematizirati isti. U drugom poglavlju slijedi izlaganje o temeljnom načelu u kaznenom postupku prilikom uređivanja

statusa krunskog svjedoka: načelu svrhovitosti odnosno oportuniteta kao iznimci od načela legaliteta. U trećem poglavlju slijedi izlaganje o tome kako je kroz povijest bio uređen taj institut u nekim europskim zakonodavstvima koja su se značajnije posvetila njegovom uređenju. Četvrto poglavlje obrazlaže način zaštite krunskog svjedoka i njemu bliskih osoba kroz neke važnije dokumente donese na razini Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i Europske unije, te daje kratak osvrt na zaštitu u poredbenom pravu i u SAD-u čije uređenje je bilo uzor europskim zemljama. Na kraju poglavlja slijedi pregled judikature Europskog suda za ljudska prava o utemeljenju osuđujućih presuda na iskazima anonimnih svjedoka. U petom poglavlju bit će prikazano kako je taj institut uređen u hrvatskom pravu te koje su sličnosti s inozemnim uređenjima. Bit će obrazložen postupak i razlozi dodjeljivanja tog statusa. Ugroženi svjedoci tema su šestog poglavlja. Tema sedmog poglavlja je procesni imunitet svjedoka; institut sličan institutu krunskog svjedoka, a bit će obrazložena kritika njegovog prijašnjeg uređenja, zatim sadašnje uređenje, te sličnosti i razlike između ta dva instituta. Rad završava zaključkom kao posljednjim, osmim poglavljem.

2. Institut krunskog svjedoka i primjena načela svrhovitosti

2.1. Načelo legaliteta u kaznenom postupku

Načelo legaliteta spada u skupinu načela koja se odnose na pokretanje i započinjanje kaznenog postupka. Ono je proklamirano u Zakonu o kaznenom postupku (dalje u tekstu: ZKP).¹ U našem pravu ZKP određuje državnog odvjetnika kao tijelo državne vlasti ovlašteno i dužno pokrenuti kazneni postupak. Dvije su pretpostavke za pokretanje kaznenog postupka od strane državnog odvjetnika; pozitivna i negativna. Članak 2. stavak 3. ZKP propisuje da je ako zakonom nije drukčije propisano, državni odvjetnik dužan pokrenuti kazneni postupak ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti, a nema zakonskih smetnji za progon te osobe. To bi bila pozitivna pretpostavka. Od kaznenog progona državni odvjetnik može odustati samo ako osnovana sumnja nestane ili se naknadno pojave smetnje za progon. Tu je riječ o negativnoj procesnoj pretpostavci u slučaju čijeg postojanja je dužan obustaviti kazneni postupak.² U predmetima kaznenih djela za koja se postupak pokreće po službenoj dužnosti državni odvjetnik ima ovlast i dužnost podići i zastupati optužnicu, te predložiti izdavanje kaznenog naloga pred nadležnim sudom.³

Da se pobliže objasni načelo legaliteta, trebalo bi objasniti termine osnovana sumnja i smetnja za kazneni progon. Osnovana sumnja je viši stupanj izvjesnosti spoznaje o postojanju određenih činjenica, za razliku od osnova sumnje kao nižeg stupnja izvjesnosti. Prosudba državnog odvjetnika mora ići u dva smjera: prognostičkom i dijagnostičkom. Prognostički mora uključiti sve činjenice koje bi mogle dovesti i do osuđujuće i do oslobađajuće presude. Dijagnostički mora uključiti sve izvore saznanja koji govore o tim činjenicama.⁴ Dakle, kad državni odvjetnik prognostički i dijagnostički procijeni da postoji osnovana sumnja, dužan je pokrenuti kazneni postupak.

Što se tiče smetnje za kazneni progon, ona može biti pravna i stvarna. Ako postoji bilo koja smetnja za kazneni progon, državni odvjetnik odbacit će prijavu rješenjem. Pravne

¹ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17).

² Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I., VI. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine (2014), str. 101.

³ Čl. 38. st. 2. toč. 6. ZKP

⁴ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 102.

smetnje postoje: ako prijavljeno kazneno djelo nije kazneno djelo za koje se progona po službenoj dužnosti, ako je nastupila zastara ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem, ili je već pravomoćno presuđeno, ako postoje okolnosti koje isključuju krivnju, te ako nema osnovane sumnje da je osumnjičenik počinio prijavljeno kazneno djelo.⁵

Stvarna smetnja za kazneni progon prema članku 206. stavku 1. točki 5. ZKP postoji ako podaci u prijavi upućuju na zaključak da prijava nije vjerodostojna. Od načela legaliteta postoje i određene iznimke od kojih ću neke samo nabrojati, a neke obrazložiti u drugim dijelovima odnosno poglavljima rada. Iznimke su sljedeće: kad je pokretanje kaznenog progona vezano uz prethodno odobrenje određenog državnog tijela, kad je državni odvjetnik ovlašten ustupiti kazneni progon stranca, koji je na području Republike Hrvatske počinio kazneno djelo, njegovoj državi, slučajevi primjene načela svrhovitosti u postupku prema maloljetnicima, kad osoba koja je postala pripadnik zločinačke organizacije pristane svojim iskazom svjedočiti pred tijelima kaznenog postupka te tako pridonijeti otkrivanju kaznenih djela i članova zločinačke organizacije, slučajevi primjene načela svrhovitosti u kaznenom postupku za kaznena djela s propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do pet godina te imunitet svjedoka.⁶

Nakon ovog izlaganja postavlja se pitanje koja bi bila svrha tog načela? Jamstvo da će državni odvjetnik i druge državne vlasti kojima je povjeren kazneni progon, u pokretanju kaznenog postupka sa svakim počiniteljem postupati kaznenog djela postupati jednako, bez diskriminacije uvjetovane društvenim statusom počinitelja, utjecajima sa strane i slično.⁷

2.2. Načelo oportuniteta (svrhovitosti) kao iznimka od načela legaliteta

Kao što je objašnjeno pod 2.1., prema odredbi članka 2. stavka 2. ZKP, za djela za koja se progona po službenoj dužnosti, ovlaštenu tužitelj je državni odvjetnik. Međutim, ZKP i ZUSKOK ovlašćuju državnog odvjetnika da odustane od kaznenog progona iako postoji osnovana sumnja da je počinjeno kazneno djelo koje se progona po službenoj dužnosti. Prvu mogućnost čine slučajevi primjene načela svrhovitosti u kaznenom postupku za kaznena djela s propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do pet godina. Tu je riječ o bezuvjetnom

⁵ Čl. 206. st. 1. toč. 1.-4. ZKP

⁶ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 103-107.

⁷ *Ibid.*, str. 99.

odustanku od kaznenog progona. Državni odvjetnik može rješenjem odbaciti kaznenu prijavu ili odustati od kaznenog progona, iako su ispunjene pretpostavke za poduzimanje kaznenog progona sukladno načelu legaliteta (postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progona po službenoj dužnosti), međutim to je moguće samo za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, te ako je riječ o jednoj od situacija koje ZKP određuje u članku 206.c stavku 1. točkama 1.-4.⁸

Druga je mogućnost uvjetni odustanak od kaznenog progona, odnosno uvjetna odgoda kaznenog progona, ako okrivljenik prethodno ispuni jednu od obveza koje ZKP predviđa u članku 206.d stavku 1. točkama 1.-6. Državni odvjetnik mora prije svega prethodno pribaviti suglasnost žrtve ili oštećenika. O uvjetnoj odgodi ili odustanku donosi rješenje. I u ovom slučaju također mora biti riječ o kaznenom djelu za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.⁹

Za ovaj rad u kontekstu načela oportuniteta svakako je najbitnija odredba članka 206.e ZKP, budući da se njome uvodi institut „pokajnika“. Prema toj odredbi, Glavni državni odvjetnik može pod uvjetima i na način propisan posebnim zakonom rješenjem odbaciti kaznenu prijavu ili odustati od kaznenog progona tijekom kaznenog postupka ako je to razmjerno težini počinjenih kaznenih djela i značenju iskaza te osobe, važno za otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela i članova zločinačke organizacije, odnosno zločinačkog udruženja. Pod posebnim zakonom tu se misli na Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (dalje u tekstu: ZUSKOK)¹⁰. Upravo je uvođenje tog instituta pomoglo velikom broju zemalja, prvenstveno Italiji, da se pravosuđe te države uspješno suprotstavi oblicima organiziranog kriminaliteta, i da se otkriju počinitelji kaznenih djela počinjenih u sastavu zločinačke organizacije.¹¹ Takav optuženik, prihvaćajući status „pokajnika“ i sam manifestira svoj stav prema svojoj kriminalnoj aktivnosti.¹² Ono što je važno napomenuti kod bezuvjetnog odbacivanja kaznene prijave od strane državnog odvjetnika jest činjenica da oštećenik ne može nastupiti kao supsidijarni tužitelj.¹³ To vrijedi i kod instituta pokajnika jer se ne može dovesti u pitanje i obezvrijediti postupak Glavnog

⁸ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 105.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17).

¹¹ Kos, Damir, Primjena načela oportuniteta u kaznenom progona-uz članak 176. Zakona o kaznenom postupku (Pokajnik)- Hrvatska pravna revija: 1(2001), str. 116.

¹² *Ibid.*, str. 118.

¹³ *Ibid.*, str. 105.

državnog odvjetnika prepuštanjem volji za nastavak progona svake pojedine osobe koja je oštećena kaznenim djelima koja bi počinio takav pokajnik.¹⁴

Krunski svjedok odnosno pokajnik je okrivljenik koji je pristao iskazivati, pa i o vlastitim kaznenim djelima koje je počinio kao pripadnik zločinačke organizacije, a u zamjenu za odustanak od kaznenog progona protiv njega.¹⁵ Definicija zločinačkog udruženja koje je spomenuto još u uvodu dana je u članku 328. stavku 4. Kaznenog zakona (dalje u tekstu: KZ).¹⁶ Prema odredbi tog članka, zločinačko udruženje čine najmanje tri osobe koje su se udružile sa zajedničkim ciljem počinjenja jednog ili više kaznenih djela, za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža, a koje ne uključuje udruženje koje čine osobe slučajno povezane za neposredno počinjenje jednog kaznenog djela. Krunski svjedok je dakle pripadnik zločinačke organizacije kojem je sud na zahtjev državnog odvjetnika dodijelio položaj svjedoka (v.*infra* 5.1.) kako bi svjedočio o zločinačkoj organizaciji, njezinim članovima i kaznenim djelima počinjenim djelujući unutar iste. Tako je krunski svjedok jedna od iznimki od načela legaliteta kaznenog progona koja se predviđa za počinitelje težih kaznenih djela. O pretpostavkama za dobivanje tog statusa kao i postupku dodjeljivanja bit će riječi u petom poglavlju.

U našem kaznenom postupku postoji nekoliko slučajeva konsenzualnog postupanja u kojima je državnom odvjetniku dopušteno da u suglasnosti svoje i osumnjičeničke volje u vezi s nepokretanjem kaznenog progona kod određenih kaznenih djela ne pokrene kazneni progon u javnom interesu ili od njega odustane u ranijem stadiju kaznenog postupka. S jedne strane, postupajući prema načelu oportuniteta, državni odvjetnik se s osumnjičenikom može sporazumjeti o uvjetnom odustanku od kaznenog progona. Jedan od takvih slučajeva je ispitivanje kao krunskog svjedoka osobe koja je postala pripadnik zločinačke organizacije, što je uređeno člankom 36. ZUSKOK i člankom 206.c ZKP. S druge strane, državni odvjetnik se primjenjujući načelo legaliteta s okrivljenikom može nagoditi oko načina okončanja kaznenog postupka. Riječ je o nagodbi prema kojoj stranke mogu pred optužnim vijećem ili na pripremnom ročištu, od suda zatražiti da okrivljeniku izrekne kaznu te drugu sankciju ili mjeru.¹⁷

¹⁴ *Ibid.*, str. 122.

¹⁵ Mrčela, Marin, Svjedoci u kaznenom postupku, Narodne novine, 2012., str. 22.

¹⁶ Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18).

¹⁷ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 94-95.

3. Institut krunskog svjedoka u poredbenom pravu

3.1. Povijesno uređenje

Povijest institucije krunskog svjedoka datira stoljećima unatrag, budući da su sudovima u provođenju kaznenog pravosuđa nedostajali dobro organizirani istražitelji te su se stoga oslanjali na informatore koji su pristali surađivati s pravosuđem. U Velikoj Britaniji tijekom 17. i 18. stoljeća zakonom su propisani uvjeti koji su morali biti ispunjeni kako bi krunski svjedok mogao dobiti nagradu za svoju suradnju. Ta se nagrada sastojala od pomilovanja u odnosu na izrečenu kaznu ili u obećanju da se protiv njega neće pokrenuti kazneni postupak. Iako je u to doba uporaba krunskih svjedoka bila važan instrument suzbijanja kriminaliteta, bilo je mnogo pisanih djela koja su dovodila u pitanje moralnost te uporabe, te su upozoravala na potencijalnu opasnost suradnje s kriminalcima.¹⁸ Cesare Beccaria je u svom čuvenom djelu „O zločinima i kaznama“ iz 1764. pisao o tome kako su pojedini sudovi u Italiji obećavali nekažnjavanje počiniteljima teških kaznenih djela ako bi vlastima otkrili imena supočinitelja. On je u svom djelu podržavao takvo uređenje, ukazujući pritom na to da neki teški zločini koji su ovakvim putem razriješeni inače vjerojatno ne bi bili otkriveni, te da počinitelji koji su na ovakav način otkriveni inače ne bi bili kažnjeni.¹⁹ S druge strane, poznati njemački pisac Mittermaier kritizirao je taj institut, smatravši da se ne može osloniti na iskaz onoga tko je sam kriv za zločine, budući da on daje iskaz protiv supočinitelja u zamjenu za smanjenje kazne ili pomilovanje.²⁰

Uspostavom policijske organizacije, diljem Europe iščezla je uporaba krunskih svjedoka sve do kraja 1970-ih. Tada je taj institut ponovno oživio kad su se pod utjecajem političkog aktivizma, tražile neortodoksne istraživačke metode i sredstva za suzbijanje kriminaliteta.²¹ Poseban oblik suradnje s pripadnicima zločinačke organizacije odnosi se na svjedoke kaznenih djela kojima je dano obećanje o mogućoj obustavi daljnjeg kaznenog postupka protiv njih. Također su im bile obećane razne povlastice, u zamjenu za njihovo svjedočenje protiv počinitelja kaznenih djela uključujući sve supočinitelje te ostale s počiniteljima povezane osobe.²² Riječ je o institutu koji je kod nas poznat kao institut

¹⁸ Tak, Peter J.P., Deals with Criminals: Supergrasses, Crown Witnesses and Pentiti, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 5/1, 2-26, 1997., str. 3.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*, str. 4.

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*, str. 2.

„krunskog svjedoka“, međutim koji u zakonodavstvima raznih zemalja nosi različite nazive. U Nizozemskoj je tako uvriježen naziv „kroongetuige“, u Njemačkoj „Kronzeuge“, u Italiji „pentito“ ali je danas priznat naziv „collaboratore della giustizia“, u Velikoj Britaniji kolokvijalni izraz „supergrass“, a u Francuskoj „repenti“.²³

3.2. Uporaba krunskog svjedoka u suzbijanju terorizma i trgovine drogom

Ubrzo nakon otmice talijanskog državnog dužnosnika Alda Mora 1978., u Italiji su zakonodavne vlasti ponudile članovima terorističke organizacije „Crvene Brigade“ znatno smanjenje kazne ako bi se suzdržali od daljnjih terorističkih čina i ako bi pristali surađivati s vlastima u oslobađanju otetih osoba.²⁴ Ako bi krunski svjedok osobno počinio kazneno djelo za koje je zapriječena doživotna kazna, ta bi kazna mogla biti smanjena na kaznu od 12 do 20 godina zatvora, dok bi ostale kazne zatvora mogle biti smanjene za jednu trećinu. One koji bi se ogradili od terorističkih aktivnosti zvali su „piccoli pentiti“, a one koji bi surađivali s vlastima „grandi pentiti“. Prema očitovanju predstavnika tadašnje talijanske vlade, uporabom krunskih svjedoka postignuti su dobri rezultati u borbi protiv „Crvenih brigada“.²⁵

U Sjevernoj Irskoj institut krunskog svjedoka imao je važnu ulogu u sudskim procesima protiv terorističkih organizacija tijekom 1980-ih. Običajno pravo Ujedinjenog kraljevstva je za krunskog svjedoka koristilo kolokvijalni izraz „supergrass“, odnosno svjedok države.²⁶ Nije bilo zakonodavnog uređenja tog instituta, međutim prema običajnom pravu, javni tužitelj mogao je ponuditi imunitet od kaznenog progona, ili smanjenje kazne, odnosno ranije puštanje „supergrassu“.²⁷ U to je doba približno 600 osoba osumnjičenih za terorizam bilo uhićeno na temelju iskaza 25 krunskih svjedoka, kojima je tužiteljstvo ponudilo imunitet od kaznenog progona.²⁸ Međutim, sve prvostupanjske presude protiv osumnjičenika samo na temelju iskaza krunskog svjedoka, bile su poništene u žalbenom postupku. Žalbeni sudac nije poništio presude zato što je svjedočenja krunskih svjedoka smatrao lažnima, već zato što na temelju samog iskaza krunskog svjedoka bez ostalih dokaza, nije mogao odrediti stupanj istine tog iskaza sa sigurnošću potrebnom za izricanje osuđujuće presude. Uporaba krunskih

²³ Tak, P., *op. cit.* (bilj. 18), str. 2.

²⁴ *Ibid.*, str. 4.

²⁵ *Ibid.*, str. 5.

²⁶ Fyfe, Nicholas; Sheptycki, James, International Trends in the Facilitation of Witness Co-Operation in Organized Crime Cases, *European Journal of Criminology*, vol. 3 (3) 319-355, 2006., str. 344.

²⁷ Tak, P., *op. cit.* (bilj. 18), str. 6.

²⁸ Fyfe, N., Sheptycki, J., str. 344.

svjedoka u Sjevernoj Irskoj naišla je na masivan otpor javnosti. Naime, javnost je smatrala kako troškovi njihove uporabe ne opravdavaju korist dobivenu njihovim iskazima.²⁹

Mnoge zemlje u okviru zakonske regulative suzbijanja zlouporabe droga prekršiteljima takvih zakona nude nagradu ako pomognu istražiteljima u otkrivanju zločinačkih organizacija ili odaju imena ostalih sudionika. Svaka zemlja drugačije regulira pravo krunskog svjedoka na povlašten tretman. U Grčkoj se krunskim svjedokom smatra osoba koja je proglašena krivom za kršenje zakona o drogama, ali dobrovoljno pristane otkriti počinitelje unutar zločinačke grupe koja se bavi preprodajom droge. Krunski svjedok koji pristane surađivati biva osuđen na uvjetnu kaznu s rokom kušnje od minimalno dvije, a maksimalno dvadeset godina.³⁰ U Francuskoj, krunski svjedoci koji otkriju identitet supočinitelja tijelima vlasti i time spriječe da zločinačka organizacija počini kazneno djelo, ostaju nekažnjeni za svoje sudjelovanje. Onima koji daju informacije koje su dovele do identifikacije te naposljetku uhićenja supočinitelja, maksimalna kazna će biti smanjena za polovicu.³¹

U Njemačkoj je zakonodavno uređenje instituta krunskog svjedoka u borbi protiv terorizma uvedeno 1989. godine, budući da uobičajene istražiteljske metode nisu pomogle riješiti terorističko nasilje. S druge strane, pravници i pravosudna tijela otvoreno su kritizirali takvo uređenje navodeći njegove negativne strane, kao što su: priznanja krunskih svjedoka nisu pouzdana, u zamjenu za suradnju osumnjičenik neće biti osuđen čak niti zbog teškog kaznenog djela, kaznene norme gube svoj značaj ako se pogoduje počiniteljima kaznenih djela, i slično.³² Međutim, njemačko zakonodavstvo nije zahtijevalo da informacije koje daje krunski svjedok nužno moraju spriječiti ili opstruirati zločinačke aktivnosti ili da nužno moraju dovesti do uhićenja počinitelja, već je dovoljno da je riječ o takvim informacijama koje imaju mogućnost dovesti do toga. Ne zahtijeva se čak niti da ta informacija istražiteljima bude novitet. Međutim, mora se raditi o informacijama koje bi pojačale vrijednost prikupljenih dokaza i samim time imale određenu dokaznu snagu.³³

²⁹ Tak, P., *op. cit.* (bilj. 18), str. 6.

³⁰ *Ibid.*, str. 9.

³¹ *Ibid.*, str. 10.

³² *Ibid.*, str. 12.

³³ *Ibid.*, str. 14.

Slijedom navedenog, može se reći kako su europske države gotovo na jednak način regulirale taj institut, samo različitog naziva. Regulaciji su prionuli iz istih pobuda, zbog nedostatka odgovarajućih metoda kojima bi se suzbijale aktivnosti kriminalističkih skupina. Valja napomenuti kako je taj institut u brojnim zemljama reguliran unatoč čestom otporu javnosti.

3.3. Uporaba krunskog svjedoka u talijanskom zakonodavstvu

U Italiji, davanje beneficija krunskim svjedocima kako bi ih se potaknulo na suradnju s vlastima, odnosi se na četiri vrste kaznenih djela: terorizam, otmicu s ciljem dobivanja otkupnine, proizvodnju i preprodaju droge te organizirani kriminalitet, odnosno mafiju. Za kaznena djela terorizma i zločina protiv demokratskog poretka i javne sigurnosti osigurati će se smanjenje kazne za osumnjičenike koji pomažu u sprječavanju daljnjih posljedica tih čina. Za kaznena djela otmice s ciljem dobivanja otkupnine, onaj sudionik koji se posveti oslobađanju otete osobe, može biti kažnjen zatvorskom kaznom u trajanju od minimalno šest mjeseci do maksimalno osam godina. Slične ili jednake odredbe primjenjuju se na one pokajnike koji se bave proizvodnjom i preprodajom droge, te na članove mafije.³⁴

Začeci zakonodavne regulacije krunskog svjedoka u Italiji pojavili su se kao reakcija na već spomenutu otmicu Alda Mora, a propisi su uređivali samo način i uvjete dodjeljivanja povlastica koje bi im dale vlasti u zamjenu za davanje informacija o terorističkim organizacijama, ali ne i način zaštite takvih svjedoka. S vremenom, prepoznata je važnost krunskog svjedoka u borbi protiv organiziranog kriminaliteta, te potreba da mu se osigura učinkovita pravna zaštita tijekom i nakon završetka kaznenog postupka. 1980-ih i 1990-ih doneseni su propisi koji su jačali ulogu krunskog svjedoka tijekom kaznenog postupka, posebice u suđenjima protiv mafije, a izraz „pentito“ zamijenjen je izrazom „collaboratore della giustizia“, odnosno suradnik pravosuđa.³⁵

Nadalje, propisi su sadržavali odredbe kojima se željelo osigurati stupanj istinitosti izjava krunskih svjedoka. Tako je primjerice, krunski svjedok mogao za lažno svjedočanstvo biti osuđen za klevetu i mogla mu se izreći zatvorska kazna uvećana za jednu trećinu, ako bi

³⁴ Tak, P., *op. cit.* (bilj. 18), str. 18.

³⁵ *Ibid.*, str. 19.

se dokazalo da je takvo svjedočanstvo izrekao da bi dobio pogodnosti. Što se tiče onih koji se već nalaze na odsluženju kazne zatvora, također su mogli dobiti povlašteni tretman. Mogao im se odobriti rad izvan zatvora ili su mogli dobiti otpust.³⁶

Jedan od najpoznatijih „pentita“ bio je Tommaso Buscetta, član sicilijanske mafije koji je svjedočio o unutarnjem djelovanju te organizacije. U Italiji je pomogao sucima u borbi protiv organiziranog kriminaliteta postavši svjedokom na suđenju Maxi, najvećem suđenju protiv mafije u povijesti, koje je započelo 1986. i dovelo do podizanja optužnice protiv 475 pripadnika mafije.³⁷ Na primjeru Tommasa Buscette možemo vidjeti sažete kriterije potrebne da bi se netko smatrao pokajnikom. Prije svega, on je djelovao unutar zločinačke organizacije te primjerice nije bilo potrebe za angažiranjem policajaca kao prikrivenih istražitelja, kako bi se infiltriralo u strukturu mafijaške obitelji. Zatim se ocijenilo da je njegov iskaz iznimno važan s obzirom da je njegovo svjedočenje dovelo do uhićenja i u konačnici do optužnice protiv 475 pripadnika zločinačke organizacije. Važnost njegovog iskaza ogleda se i u tome što je u Italiji tada postojala osnovana sumnja u povezanost političara na najvišim funkcijama s glavešinama mafijaških obitelji, a nije postojao učinkovit način da bi se mogao razotkriti i razbiti taj lanac političke mafije. Nadalje, pružena mu je zaštita u Programu zaštite svjedoka, u kojem je ostao doživotno prema potrebi, gdje mu je promijenjen identitet i fizički izgled.

³⁶ *Ibid.*, str. 21.

³⁷ Sadržaj preuzet s Internet stranice: <http://www.antimafiaduemila.com/home/di-la-tua/238-senti/46944-tommaso-buscetta-storia-di-un-boss-oltreoceano.html>, 8.5.2019.

4. Zaštita krunskog svjedoka u međunarodnom i poredbenom pravu

4.1. Potreba zaštite krunskog svjedoka

Ono što je zajedno svim pojavnim oblicima organiziranog kriminaliteta je činjenica unutarnje međusobne strukturiranosti po načelima subordinacije te poseban zavjet šutnje koji tako ustrojenu strukturu štiti od mogućnosti otkrivanja njenog članstva i djelatnosti. Upravo zbog tih okolnosti je institucijama kaznenog progona teško otkriti i prodrijeti u različite kriminalne skupine. Budući da pripadnik zločinačke organizacije nju dobro poznaje iznutra, neka europska zakonodavstva su uvela mogućnost da on ne bude u poziciji optuženog već da tužitelj takvu osobu predloži sudu za svjedoka. Za njega se uvriježio izraz pokajnik, koji je prihvaćen i u našem zakonodavstvu.³⁸ Vrlo često se do podataka ne može doći osim ako sudionik ne pristane surađivati s istražiteljima, osobito u slučajevima kaznenih djela koja nemaju klasičnu žrtvu koja bi bila voljna svjedočiti. Međutim, korištenje instituta krunskog svjedoka je jako rijetko i neke države imaju po jednog ili dva zaštićena svjedoka na milijun stanovnika (iznimka je Italija koja ima oko 90).³⁹ Nedostatak je što mogućnost primjene instituta pokajnika predstavlja odstupanje za profesionalne počinitelje koji mogu računati na izbjegavanje kažnjavanja odavanjem podataka o drugim počiniteljima. Također postoji rizik za vjerodostojnost iskaza, a takvi se svjedoci često vraćaju počinjenju još dok su u programu zaštite svjedoka. S druge strane, kod pokajnika koji se ne vraćaju kriminalu zamijećeni su kronični osjećaj straha i tjeskobe, značajni duševni poremećaji i visoka stopa samoubojstava.⁴⁰

³⁸ Kos, D., *op. cit.* (bilj. 11), str. 115.

³⁹ Karas, Željko, Uvod u kriminalistiku, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2012., str. 168.

⁴⁰ *Ibid.*

4.2. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta

Opća skupština Ujedinjenih naroda (dalje u tekstu: UN) Rezolucijom 55/25 od 15. studenoga 2000. godine usvojila je Konvenciju UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (dalje u tekstu: Konvencija),⁴¹ koju su zemlje potpisnice, među kojima i Hrvatska, potpisale 12. prosinca 2000. godine u Palermu. Hrvatski sabor je 7. studenog 2002. godine donio Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece te Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, kojima se dopunjuje Konvencija.

Značaj Konvencije, između ostalog, jest u tome što u članku 2. stavku a) daje definiciju organizirane zločinačke grupe, prema kojoj je ona strukturirana skupina od tri ili više osoba, koja postoji određeno vrijeme i djeluje u dogovoru s ciljem izvršenja jednog ili više teških kaznenih djela ili kaznenih djela utvrđenih u skladu s ovom Konvencijom, u cilju dobivanja, izravno ili neizravno, financijske ili ostale materijalne koristi. Prema članku 2. stavku b) teško kazneno djelo znači ponašanje koje predstavlja kazneno djelo za koje je zapriječena maksimalna kazna zatvora od četiri godine ili teža. U usporedbi s definicijom zločinačke organizacije našeg KZ (v.*supra* 2.3.) može se reći kako naš zakon strože definira teško kazneno djelo i da u opseg njegovog poimanja teškog kaznenog djela ulazi više kažnjivih ponašanja. Što se tiče same strukture organizirane zločinačke grupe, ona je identična u obje definicije. Konvencija se primjenjuje na sprječavanje, istragu i progon onih kaznenih djela koja su počinile organizirane zločinačke grupe, a koja ulaze u polje primjene Konvencije.

Osobita je važnost Konvencije i to što propisuje zaštitu svjedoka. U članku 24. nalaže državama da u okviru svojih sredstava poduzmu odgovarajuće mjere kako bi osigurale djelotvornu zaštitu od moguće odmazde ili zastrašivanja svjedoka te za njihove srodnike i druge bliske osobe. Predviđene mjere, uključujući pravo na propisan postupak su: uspostavljanje mehanizama za fizičku zaštitu takvih osoba, kao što su njihovo premještanje,

⁴¹ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Narodne novine-Međunarodni ugovori, br. 14/2002.

neobjavljivanje ili ograničenja u pogledu otkrivanja informacija o identitetu i mjestu boravka tih osoba, te pružanje dokaznih pravila kojima se omogućuje svjedočenje svjedoka na način koji osigurava sigurnost svjedoka, kao što je dopuštanje davanja iskaza putem komunikacijske tehnologije (video veze i druga prikladna sredstva).

4.3. Preporuka (2005) 9 Vijeća Europe o zaštiti svjedoka i suradnika pravosuđa

Budući da okuplja sve europske države osim Bjelorusije, Odbor ministara kao glavno izvršno tijelo Vijeća Europe imalo je potrebu reagirati na zaštitu svih osoba koje sudjeluju u kaznenom postupku, pa i regulirati zaštitu pokajnika. Radi provođenja navedenih djelatnosti, Vijeće Europe donosi preporuke.

Najznačajnija Preporuka koju je donio Odbor ministara a odnosi se na temu pokajnika jest Preporuka (2005) 9 o zaštiti svjedoka i suradnika pravosuđa (dalje u tekstu: Preporuka)⁴², usvojena 20. travnja 2005. godine. U članku 1. točkama 1. i 2. dane su definicije svjedoka i suradnika pravosuđa, koje Preporuka razlikuje. Svjedokom se smatra osoba koja posjeduje informacije važne za kazneni postupak, neovisno o tome kako je dala iskaz. Suradnikom pravosuđa smatra bilo koja osoba optužena ili osuđena za sudjelovanje u zločinačkoj organizaciji, a koja pristane surađivati s tijelima kaznenih vlasti, svjedočenjem o zločinačkoj organizaciji.

Preporuka poznaje i zaštitne mjere te Program zaštite koja obuhvaća i njihove srodnike i ostale osobe s njima u bliskoj vezi. Iako razlikuje svjedoke i suradnike pravosuđa, Preporuka u odredbi članka 2. ne pravi razliku oko pružanja zaštite, već propisuje da se ona jamči njima i njima bliskim osobama prije, za vrijeme i nakon završetka kaznenog postupka. Prilikom odlučivanja o uključivanju u Program zaštite, vodit će se računa o sljedećim kriterijima: stupanj povezanosti osobe s kaznenim djelom/postupkom (žrtva, svjedok, itd.), značaj iskaza, ozbiljnost bojazni od osvete te spremnost i prikladnost da budu predmetom zaštite.⁴³

⁴² Recommendation (2005) 9 on the protection of witnesses and collaborators of justice, dostupno na Internet stranici: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%202005_9.pdf, 11.4.2019.

⁴³ Čl. 12. Preporuke.

Preporuka u članku 17. u šest točaka obrazlaže mjere kojima se treba spriječiti otkrivanje identiteta anonimnih svjedoka: (1) audiovizualno davanje iskaza, (2) korištenje, iskaza svjedoka kao dokaza danog u istrazi, ako bi ga pojavljivanje na raspravi moglo ugroziti, s tim da takav iskaz može biti dokaz samo ukoliko su obje stranke imale mogućnost sudjelovati u ispitivanju, (3) prikrivanje podataka iz sudskih spisa koji bi mogli otkriti identitet svjedoka, (4) isključenje javnosti s dijela ili cijele rasprave, (5) korištenje uređaja koji omogućuju prikrivanje fizičkih svojstava osobe, kao npr. prikrivanje lika ili izmjena glasa, (6) korištenje video konferencije.

4.4. Pravna regulativa Vijeća Europske unije

Vijeće Europske unije, institucija Europske unije u kojoj su zastupljene vlade država članica, 1995. godine donijelo je Rezoluciju 95/C327/04 (dalje u tekstu: Rezolucija)⁴⁴ u kojoj poziva države članice da zajamče odgovarajuću zaštitu svjedocima. Države članice moraju osigurati pravilnu i djelotvornu zaštitu prije, tijekom i nakon suđenja, kad nadležna tijela smatraju da je to potrebno. Trebala bi postojati mogućnost davanja iskaza na daljinu, a adresa i identitet svjedoka trebali bi biti poznati samo nadležnim tijelima. Osim svjedoka, zaštita mora obuhvatiti i njihove srodnike i druge njima bliske osobe. Rezolucija propisuje nadalje, da postoji mogućnost promjene identita svjedoka te eventualno članova obitelji, ako bi prijetnja bila iznimno ozbiljna. Između ostalog, Rezolucija poziva države članice da olakšaju pravosudnu pomoć u tom području, čak i ako to nije uređeno unutarnjim zakonodavstvom odnosno države članice, osim ako bi to bilo u suprotnosti s općim načelima prava te države.

Vijeće je 20.12.1996. donijelo Rezoluciju 97/C 10/01 (dalje u tekstu: Rezolucija)⁴⁵ o osobama koje surađuju s pravosudnim postupkom u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta. U svrhu ove rezolucije, suradnja sa sudskim postupkom uključuje pružanje informacija koje su korisne nadležnim tijelima za istražne i dokazne svrhe: sastav, strukturu ili aktivnosti kriminalnih organizacija; veze, uključujući međunarodne veze, s

⁴⁴ Council Resolution 93/C327/04 (1995) on the protection of witnesses in the fight against international organised crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1995:327:FULL&from=ES>, od 11.4.2019.

⁴⁵ Council Resolution 97/C 10/01 (1996) on individuals who cooperate with the judicial process in the fight against international organized crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997G0111>, od 23.4.2019.

drugim kriminalnim skupinama; kaznena djela koja su te organizacije ili skupine počinile ili bi mogle počiniti; te pružanje praktične, konkretne pomoći nadležnim tijelima koja mogu pridonijeti lišavanju kriminalnih organizacija nezakonitih sredstava ili prihoda stečenih kaznenim djelom. Rezolucija poziva države potpisnice da osiguraju davanje pogodnosti i zaštitu osobama koje daju informacije o zločinačkim organizacijama čiji su bili članovi, kao i osobama koje su im bliske.

4.5. Neki oblici zaštite u američkom i europskom zakonodavstvu

U njemačkom pravu do 1983. g. bila je predviđena mogućnost da svjedok iznese svoj iskaz uz promijenjen izgled, primjerice maskiranjem, korištenjem perika, i slično. U tom slučaju izgled svjedoka je promijenjen, dok glas ostaje nepromijenjen. U svakom slučaju, budući da je mnogo lakše zapamtiti lice nego glas, ta mjera smatra se boljom zaštitom nego samo prešućivanje osobnih podataka i svjedočenje pod pseudonimom.⁴⁶ U Njemačkoj je 1983. g. Veliki senat Saveznog vrhovnog suda ukinuo mogućnost iskazivanja ugroženog svjedoka uz promijenjeni izgled te odredio da ugroženog svjedoka može ispitati delegirani sudac izvan rasprave te da tom ispitivanju smije prisustvovati branitelj koji ima pravo saznati ime tog svjedoka, ali ne i njegovu adresu. Pri tome je problem što postoji velika vjerojatnost da bi branitelj mogao kazati svom branjeniku ime svjedoka, a nepoznavanje adrese nije dovoljna zaštita.⁴⁷

U Italiji je jedan od najvećih problema bilo zastrašivanje krunskih svjedoka pod prijetnjom odmazde od strane mafije. To je potaknulo vlasti da poduzmu adekvatne mjere zaštite za krunske svjedoke i njihove bliske srodnike, po uzoru na američki Program zaštite svjedoka. Tako bi krunskim svjedocima i njihovim bližnjima bio promijenjen identitet, datum rođenja, dobivali bi i novi zdravstveni karton i nove fiskalne podatke te bi bili preseljeni na novu tajnu lokaciju. Zakonodavno uređenje podrazumijevalo je daljnja ograničenja u pogledu saslušanja ugroženih svjedoka na javnoj sudskoj sjednici. Za svjedoke koji su dobili novi identitet dužnost pojavljivanja na raspravama je ograničena na određene slučajeve. U takvom slučaju, sjednica suda će se održati iza zatvorenih vrata i sudac će poduzeti potrebne mjere - u granicama onoga što je moguće i u skladu s postupovnim zakonom - kako bi se lice svjedoka

⁴⁶ Pajčić, Matko, Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, broj 1/2005, str. 51.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 52.

sakrilo od strana uključenih u suđenje. U ostalim slučajevima, krunski svjedok ne mora biti osobno nazočan na suđenju, već se njegovo saslušanje i ispitivanje mogu odvijati na daljinu. Ugroženi svjedok koji se nalazi u Programu zaštite može biti ispitan putem audio-video uređaja u sobi koja je u izravnom doticaju sa sudnicom, dok svjedok kojemu je izmijenjen identitet mora biti ispitan na takav način. Međutim, sudac mora biti u mogućnosti vidjeti njegovo lice na ekranu.⁴⁸

U SAD-u anonimni svjedoci uopće nisu dopušteni zbog konfrontacijske klauzule u Ustavu i unakrsnog ispitivanja što je jedna, ako ne i najvažnija, posljedica tog ustavnog prava. VI. amandman određuje da će u svim kaznenim postupcima okrivljenik uživati pravo da bude suočen sa svjedocima koji su protiv njega. Budući da kod anonimnog svjedoka obrana ne može saznati sve podatke koji su joj potrebni za unakrsno ispitivanje, uporaba tog dokaznog sredstva uopće nije dopuštena. Upravo zato u SAD-u postoji tako detaljan i djelotvoran program zaštite koji provodi posebni odjel američkog Ministarstva pravosuđa.⁴⁹ SAD je 1970. uspostavio Savezni program za sigurnost svjedoka (dalje u tekstu: WITSEC). Razlog uspostavljanja WITSEC-a bio je ograničen uspjeh Ministarstva pravosuđa tijekom 1960-ih da se „uhvati u koštac“ s talijansko - američkim organiziranim kriminalitetom, posebno zbog mafijaškog kodeksa omerte (kodeks šutnje) koji je stvorio poteškoće u donošenju presuda protiv mafije. Pružajući visoku razinu sigurnosti onima koji svjedoče protiv mafije, uključujući tajno preseljenje i promjenu identiteta, WITSEC je postao ključ suzbijanja mafijaškog kodeksa omerte. Državni odvjetnik trebao je osigurati brigu i zaštitu svjedoka na način koji se smatra najkorisnijim u posebnim okolnostima svakog slučaja.⁵⁰

Visoka razina zaštite koja se pruža krunskim svjedocima, a kojoj su se priklonile svjetske i europske države, može se obrazložiti činjenicom da je prepoznata važnost takvog svjedočkog iskaza. Ne može se, naime, opravdano očekivati da će neka osoba pristati svjedočiti protiv pripadnika zločinačke organizacije, a da pritom postoji velika mogućnost odmazde. Osoba koja je sama nekad bila pripadnik iste organizacije najbolje poznaje način na koji članovi te organizacije djeluju i što od njih može očekivati. Nije dovoljna zaštita mogućnost da bude ispitan na raspravi zatvorenoj za javnost, već je to mogućnost davanja iskaza u odsutnosti putem audio-video uređaja, uz identitet poznat sucu. U SAD-u iz

⁴⁸ Tak, P., *op. cit.* (bilj. 18), str. 21-24.

⁴⁹ Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 59.

⁵⁰ Fyfe, M., Sheptycki, J., *op. cit.* (bilj. 26), str. 321.

proračuna izdvajaju znatne troškove za zaštitu ugroženih (i krunskih) svjedoka, međutim to je zato jer SAD, kako je iznad obrazloženo, ne dozvoljava uporabu anonimnih svjedoka. Smatram kako je zaštita proklamirana navedenim propisima i zakonodavstvom europskih zemalja bolje rješenje nego američki sustav. Veća je vjerojatnost da će iskaz svjedoka biti vjerodostojan ako mu se omogući davanje iskaza u odsutnosti uz identitet poznat (samo) sucu, nego ako mu se zaštita pruži tek nakon davanja iskaza uz identitet poznat okrivljeniku.

4.6. Praksa Europskog suda za ljudska prava

Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) je u nekim svojim presudama zauzeo stajalište da se osuđujuća presuda ne može u cijelosti ili u odlučujućem dijelu zasnivati na iskazu anonimnog svjedoka.⁵¹ Ukratko ću navesti presude ESLJP u kojima su formulirana u ovom odlomku opisana pravila Suda glede vrijednosti iskaza anonimnih svjedoka.

U predmetu *Kostovski protiv Nizozemske*⁵² ESLJP je zaključio da je presuda protiv podnositelja zahtjeva za oružanu pljačku, koja se u odlučujućoj mjeri temeljila na izvješćima dvaju anonimnih svjedoka, dovela do kršenja odredbi članka 6. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵³ (dalje u tekstu: Konvencija), a koji propisuje pravo na pravično suđenje. Naime, prema odredbi tog članka svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe te ima pravo da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe.⁵⁴ Sličnu povredu Konvencije ESLJP je ustanovio i u predmetu *Windisch protiv Austrije*.⁵⁵ U predmetu *Van Mechelen* i ostali protiv Nizozemske⁵⁶ zaključio je kako je presuda protiv podnositelja zahtjeva u odlučujućoj mjeri utemeljena na dokazima policijskih službenika čiji identitet obrana nije bila znala i nije bila u mogućnosti izravno im postavljati pitanja. U predmetu *Saidi protiv Francuske*⁵⁷ podnositelj zahtjeva smatrao je kako je osuđujuća presuda bila utemeljena

⁵¹ Pajčić, M., *op. cit.* (bilj. 46), str. 54.

⁵² Europski sud za ljudska prava, *Kostovski protiv Nizozemske*, br. 11454/85, od 29.3.1990.

⁵³ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine-Međunarodni ugovori 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10).

⁵⁴ Čl. 6. st. 3. t. d) Konvencije.

⁵⁵ Europski sud za ljudska prava, *Windisch protiv Austrije*, br. 12489/86, od 27.9.1990.

⁵⁶ Europski sud za ljudska prava, *Van Mechelen protiv Nizozemske*, br. 55/1996/674/861-864, od 30.10.1997.

⁵⁷ Europski sud za ljudska prava, *Saidi protiv Francuske*, br. 14647/89, od 20.9.1993.

isključivo na iskazima osoba koje su ga identificirale kao počinitelja kaznenog djela trgovanja drogom, bez dodatnih dokaza tužiteljstva koji bi potkrijepili njihovo svjedočenje.⁵⁸ Sud je istaknuo kako korištenje iskaza dobivenih tijekom istrage nije nužno u neskladu s člankom 6. Konvencije ako su pri tome poštivana prava obrane.⁵⁹ Međutim, niti u fazi istrage niti tijekom suđenja podnositelj zahtjeva nije mogao ispitati svjedoke, stoga je Sud, premda svjestan neporecivih poteškoća u borbi protiv trgovine drogom - posebice u pogledu pribavljanja i pribavljanja dokaza - i zloraba izazvanih problemom droge u društvu, zauzeo stav kako je došlo do povrede članka 6. Konvencije.⁶⁰

ESLJP zbog njegove judikature možemo smatrati tvorcem prava na suočenje okrivljenika sa svjedocima optužbe i prava na jednak položaj stranaka pri ispitivanju svjedoka obrane i optužbe kao ključnog aspekta načela pravičnog postupka. Svojom je judikaturom ustanovio i drugo, još važnije pravilo, koje određuje da se okrivljeni ima pravo suočiti sa svjedokom očevidcem, a ne samo sa svjedokom po čuvenju. Naime, slijedom tog drugog pravila očito je da sve eventualne mogućnosti ispitivanja zaštićenog svjedoka bez okrivljenika nisu u skladu s praksom ESLJP, tj. obrana mora moći postavljati pitanja zaštićenom (anonimnom) svjedoku, no to ne mora biti nužno biti izravno i na glavnoj raspravi. Ne dolazi u obzir čitanje zapisnika o iskazu svjedoka ili ispitivanje kao svjedoka po čuvenju osobe koja je ispitivala zaštićenog svjedoka ako tom ispitivanju nije bio nazočan okrivljenik ili/i njegov branitelj i ako nisu imali priliku postavljati pitanja svjedoku i tako provjeriti njegovu vjerodostojnost.⁶¹

⁵⁸ *Ibid.*, t. 41.

⁵⁹ *Ibid.*, t. 43.

⁶⁰ *Ibid.*, t. 44.

⁶¹ Pajčić, M., *op. cit.* (bilj. 46), str. 54.

5. Krunski svjedok u zakonodavstvu Republike Hrvatske

5.1. Pretpostavke za dodjelu statusa krunskog svjedoka

Postupak i pretpostavke za dodjeljivanje pripadniku zločinačke organizacije statusa krunskog svjedoka uređuje ZUSKOK. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (dalje u tekstu: USKOK) je specijalizirano tijelo koje djeluje u okviru Državnog odvjetništva. USKOK obavlja poslove državnog odvjetništva u sljedećim predmetima: (1) zlorabe u postupku stečaja, zlorabe obavljanja dužnosti državne vlasti, protuzakonitog posredovanja, primanja mita (2) zlorabe položaja i ovlasti (3) otmice i trgovanja ljudima i ropstva, razbojništva, iznude, ucjene i pranja novca ako su ta kaznena djela počinjena u sastavu grupe ili zločinačke organizacije, (4) zlorabe opojnih droga, (5) udruživanja za počinjenje kaznenih djela, (6) počinjenih u vezi s djelovanjem grupe ili zločinačke organizacije za koja je propisana kazna zatvora u trajanju duljem od tri godine, a kazneno djelo je počinjeno na području dviju ili više država ili je značajan dio njegovog pripremanja ili planiranja izvršen u drugoj državi, (7) za vođenje kaznenog postupka protiv organizatora grupe ili zločinačke organizacije za počinjenje kaznenih djela podvođenja, nedozvoljene trgovine zlatom i izbjegavanja carinskog nadzora, (8) utaje poreza, kazneno djelo otkrivanja identiteta zaštićenog svjedoka.⁶²

Odredba članka 36. stavka 1. ZUSKOK temelj je značajne novosti koju je donio ovaj zakon, a koja se odnosi na uvođenje u naš kazneni postupak instituta „pokajnika ili pentita“⁶³ koga zakon naziva krunskim svjedokom. U dvjema točkama izloženi su formalni uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bi Glavni državni odvjetnik takav zahtjev mogao postaviti. Tek kad nađe da su ispunjeni sljedeći navedeni uvjeti, uputit će takav zahtjev sudu radi donošenja rješenja o ispitivanju osumnjičenika ili okrivljenika u svojstvu svjedoka.⁶⁴ Riječ je o pretpostavkama koje moraju biti kumulativno ispunjene. Glavni državni odvjetnik može od nadležnog suda zahtijevati donošenje rješenja o ispitivanju kao svjedoka osobe koja je postala pripadnik zločinačke organizacije odnosno zločinačkog udruženja: (1) protiv koje je podnesena kaznena prijava ili se vodi kazneni postupak za kazneno djelo iz članka 21. ZUSKOK počinjeno u okvirima zločinačke organizacije i ako

⁶² Čl. 21. ZUSKOK

⁶³ Kos, Damir; Tripalo, Dražen, Komentar Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, 2001., str. 34-35.

⁶⁴ *Ibid.*

postoje okolnosti na temelju kojih se prema kaznenom zakonu pripadnik zločinačke organizacije može osloboditi kazne ili olakotne okolnosti na temelju kojih se kazna može ublažiti, te (2) ako je iskaz te osobe razmjeran težini počinjenoga kaznenog djela i važnosti iskaza te osobe za otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela počinjenih u okvirima zločinačke organizacije ili njihovih počinitelja, odnosno za otkrivanje i sprječavanje kaznenih djela zločinačke organizacije.⁶⁵

Državno odvjetništvo može ponuditi status krunskog svjedoka samo osobi za koju postoje osnove za donošenje rješenja o provođenju istrage ili dovoljno dokaza za podizanje optužnice, ako se istraga ne provodi. Ako tih osnova nema, državno odvjetništvo mora ili odbaciti kaznenu prijavu ili poduzeti potrebne radnje kako bi prikupilo potrebne dokaze za dovoljnu razinu sumnje kako bi se provela istraga odnosno podignula optužnica.⁶⁶ ZUSKOK taksativno nabroja apsolutne zapreke koje se mogu pojaviti da bi za nekog osumnjičenika ili optuženika Glavni državni odvjetnik mogao zatražiti od suda status „pokajnika“.⁶⁷

Ne može se ispitati kao svjedok (pojedinačni) počinitelj za kojega postoje okolnosti iz članka 36. stavka 1. ovoga Zakona koji je: (1) počinio jedno ili više kaznenih djela ubojstva, teškog ubojstva, terorizma, ugrožavanja sigurnosti osoba pod međunarodnom zaštitom, uzimanja talaca, otmica zrakoplova ili broda, morskog i zračnog razbojništva, silovanja, spolnog odnošaja s nemoćnom osobom i spolnog odnošaja s djetetom, (2) počinio jedno ili više kaznenih djela ubojstva, teškog ubojstva, terorizma, financiranja terorizma, terorističkog udruženja, ubojstva osobe pod međunarodnom zaštitom, otmice osobe pod međunarodnom zaštitom, napada na osobu pod međunarodnom zaštitom, napada na zrakoplov, brod ili nepokretnu platformu, teških kaznenih djela protiv spolne slobode, teških kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, (3) organizator zločinačke organizacije, odnosno zločinačkog udruženja, (4) poticatelj na počinjenje kaznenog djela iz članka 21. ovoga Zakona u cilju da protiv potaknute osobe bude pokrenut postupak za to djelo.⁶⁸

⁶⁵ Čl. 36. st. 1. ZUSKOK

⁶⁶ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 496.

⁶⁷ Kos, D., Tripalo, D., *op. cit.* (bilj. 63), str. 38.

⁶⁸ Čl. 39. ZUSKOK

5.2. Postupak dodjele statusa krunskog svjedoka

Postupak dodjele statusa krunskog svjedoka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu uređuje ZUSKOK, međutim sam ZUSKOK u članku 29. stavku 1. upućuje na primjenu ZKP u postupku za kaznena djela iz članka 21. U tim postupcima stvarno i mjesno su nadležni županijski sudovi u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, međutim ZUSKOK može propisati i drugačije.⁶⁹ Vijeća suda koja sude u predmetima iz članka 21. ovoga Zakona sastavljena su od troje sudaca.⁷⁰ Ta odredba predstavlja *lex specialis* u odnosu na odredbu članka 19.d stavka 1. ZKP, prema kojoj Županijski sudovi sude u prvom stupnju u vijećima sastavljenim od jednog suca i dva suca porotnika, a u vijećima od dva suca i tri suca porotnika za kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora.⁷¹ Zbog velike opasnosti kaznenih djela iz područja korupcije i organiziranog kriminaliteta za društvene vrijednosti te složenih postupaka protiv počinitelja koje zahtijeva pravno znanje i visoki stupanj neovisnosti, zakonodavac je isključio suce porotnike iz raspravnih vijeća iz slučajeva iz nadležnosti USKOK-a.⁷² Suci porotnici nemaju isti pravni položaj kao i stalni suci te su slabije zaštićeni od eventualnih pritisaka i utjecaja sa strane. Ne uživaju imunitet osim za izraženo mišljenje, stalnost i nepremjestivost, a ne podliježu niti stegovnoj odgovornosti. Također, ono što je najvažnija razlika u odnosu na stalne suce, ne posjeduju pravno znanje kao stalni suci.⁷³ Uzimajući u obzir složenost predmeta iz nadležnosti USKOK-a i navedene karakteristike sudaca porotnika, zakonodavac je ispravno zaključio kako postoji opasnost od njihovog pristranog prosuđivanja, što zbog podložnosti utjecaju izvana, što zbog straha od eventualne odmazde budući da je moguće riječ o snažno ustrojenim kriminalnim skupinama.

Inicijativu za ispitivanje određenog počinitelja kao svjedoka daje Ravnatelj USKOK-a podnošenjem prijedloga Glavnom državnom odvjetniku. Prije podnošenja prijedloga, Ravnatelj će provesti postupak u kojem će ustanoviti postoje li pretpostavke za ispitivanje osobe kao krunskog svjedoka, te će pribaviti pisanu izjavu u kojoj se počinitelj obvezuje da će kao svjedok iskazivati istinu i da neće ništa prešutjeti što mu je poznato o kaznenim djelima zločinačke organizacije i počiniteljima, o pribavljenoj imovinskoj koristi ili o drugim okolnostima u vezi s tim kaznenim djelima. Ravnatelj je dužan upozoriti počinitelja da je

⁶⁹ Čl. 31. st. 1. ZUSKOK

⁷⁰ *Ibid.*, čl. 34. st. 1.

⁷¹ Kos, D., Tripalo, D., *op. cit.* (bilj. 63), str. 31.

⁷² Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 206.

⁷³ *Ibid.*, str. 149-150.

davanje lažnog iskaza kazneno djelo.⁷⁴ Zahtjev za donošenje rješenja o ispitivanju osobe kao krunskog svjedoka podnosi Glavni državni odvjetnik nadležnom sudu, a vijeće nadležnog suda odlučuje o zahtjevu u roku od osam dana na sjednici vijeća na kojoj prisustvuju Glavni državni odvjetnik, osumnjičenik odnosno okrivljenik i njegov branitelj.⁷⁵

Vijeće će odbiti zahtjev Glavnoga državnog odvjetnika ako je podnesen nakon zakazivanja glavne rasprave, ako iskaz nije u interesu otkrivanja i kaznenog progona drugih pripadnika zločinačke organizacije te ako smatra da nije vjerojatno da će svjedok dati svoj potpuni iskaz u kaznenom postupku ili je vjerojatno da će uskratiti obavijesti važne za otkrivanje ili sprječavanje drugih kaznenih djela i članova zločinačke organizacije, odnosno razjašnjenje okolnosti pod kojima su ona počinjena. Protiv rješenja vijeća Glavni državni odvjetnik može podnijeti žalbu u roku od 48 sati o kojoj odlučuje Vrhovni sud RH u roku tri dana. Rješenjem kojim prihvaća zahtjev Glavnoga državnog odvjetnika vijeće će dopustiti da se osoba označena u zahtjevu ispita kao svjedok u kaznenom postupku (krunski svjedok) i odrediti da se iz spisa predmeta izdvoje zapisnici i službene bilješke te osobe o njezinim ranijim iskazima koje je dala kao osumnjičenik ili okrivljenik ako takvi postoje. Ti se iskazi kao i drugi dokazi za koje se iz njih saznalo ne mogu upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku.⁷⁶

Ovdje se izrijeком predviđa donošenje odluke kojom sud dopušta da se osoba označena u zahtjevu, u tome trenutku još osumnjičenik ili okrivljenik, ispita kao svjedok u kaznenom postupku te takvog svjedoka naziva krunskim svjedokom. Ova odluka naročito je značajna jer dovodi do odstupanja od općih načela kaznenog zakonodavstva te prividno dopušta mogućnost miješanja pozicija u kaznenom postupku.⁷⁷ Međutim, formalno ne dolazi do spajanja procesnih uloga okrivljenika i svjedoka, jer okrivljenik postaje svjedokom tek dopuštenjem suda da ga se ispita u kaznenom postupku kao svjedoka, do kada se smatra okrivljenikom sa svim pravima koji mu pripadaju. Naime, kod nas kao i u drugim europskim kontinentalnim procesnim sustavima, nitko ne može istodobno biti okrivljenik i svjedok. To znači da je i kod krunskog svjedoka procesni položaj okrivljenika u kaznenom postupku jasno

⁷⁴ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 498.

⁷⁵ Čl. 40. st. 1-3. ZUSKOK

⁷⁶ čl. 41- 42. ZUSKOK

⁷⁷ Kos, D., Tripalo, D., *op. cit.* (bilj. 63), str. 43.

procesno i vremenski razdvojen od procesnog položaja svjedoka. Slična situacija postoji i kod takozvanog imuniteta svjedoka⁷⁸ (*v.infra* 6.3.).

S obzirom da osobe oštećene kaznenim djelom ne mogu prema krunskom svjedoku postaviti imovinskopravni zahtjev, vijeće može uvjetovati svoju odluku mogućnošću da im Republika Hrvatska nadoknadi štetu.⁷⁹ Prema odredbi članka 45. stavka 1. krunski svjedok koji je dao iskaz u skladu s obvezama ne može biti progonjen za kazneno djelo iz članka 21. stavka 1. točke 3. do 6. i stavka 2. Ovo predstavlja izričito odstupanje od načela legaliteta te isključuje mogućnost kaznenog progona za navedena kaznena djela.⁸⁰ Ako nije tijekom kaznenog progona protiv krunskog svjedoka odbacio kaznenu prijavu, Glavni državni odvjetnik će izjaviti da odustaje od njegovog kaznenog progona najkasnije do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka protiv pripadnika zločinačke organizacije.⁸¹ ZUSKOK u članku 46. propisuje kad će državni odvjetnik nastaviti kazneni progon ili pokrenuti kazneni postupak protiv njega. To će biti u sljedećim slučajevima: ako krunski svjedok nije iznio sve činjenice i okolnosti ili je dao lažni iskaz, ili prije pravomoćnog okončanja kaznenog postupka počini novo kazneno djelo iz nadležnosti USKOKA ili drugo najteže kazneno djelo, te ako u roku od dvije godine nakon što mu je sud rješenjem dodijelio položaj krunskog svjedoka, postane pripadnik zločinačke organizacije i počini kazneno djelo iz nadležnosti USKOKA.

ZUSKOK ne uređuje postupovnu i izvanpostupovnu zaštitu, već samo uvjete i postupak dodjeljivanja statusa krunskog svjedoka. Postupovnu zaštitu uređuje ZKP u člancima 294.- 297. ZKP (*v.infra* 5.2.1.), a izvanpostupovnu zaštitu uređuje Zakon o zaštiti svjedoka (*v. infra* 6.1.2.).

5.3. Ograničena dokazna vrijednost iskaza krunskog svjedoka

ZUSKOK je u članku 39. (*v.infra* 5.1.) isključio ispitivanje kao krunskog svjedoka počinitelja određenih taksativno nabrojanih kaznenih djela. Počinitelj tih kaznenih djela, bez obzira na važnost njegovog iskaza za otkrivanje kriminalnih aktivnosti, zbog težine počinjenog kaznenog djela neće dobiti status krunskog svjedoka. Zakonodavac je time

⁷⁸ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 486-487.

⁷⁹ Čl. 40. st. 4. ZUSKOK

⁸⁰ Kos, D., Tripalo, D., *op. cit.* (bilj. 63), str. 45.

⁸¹ Čl. 45. st. 3. ZUSKOK

postavio granicu ispod koje ne namjerava ići bez obzira na eventualnu korist za otkrivanje supočinitelja i drugih kaznenih djela. S druge strane, kod počinitelja drugih kaznenih djela državna tijela su dužna utvrditi da je javni interes za dobivanje iskaza pripadnika zločinačke organizacije jači od javnog interesa kažnjavanja te osobe.⁸²

ZKP u članku 298. propisuje kako osuđujuća presuda ne može biti utemeljena isključivo na iskazu ugroženog svjedoka, uključujući i iskaz krunskog svjedoka. Također, osuđujuća presuda ne može biti utemeljena isključivo na iskazu svjedoka kojemu je dodijeljen procesni imunitet, kao niti isključivo na iskazima prikrivenog istražitelja i pouzdanika koji su ispitani kao svjedoci o svemu što su saznali djelujući u okviru posebne dokazne radnje.⁸³ Riječ je o posebnom dokaznom pravilu prema kojemu se presuda i ocjena o nezakonnosti dokaza ne smije utemeljiti isključivo na iskazu zaštićenog svjedoka koji je svjedočio pod pseudonimom ili i uz prikrivanje lika i glasa.⁸⁴ Tim se dokaznim pravilom unaprijed ograničuje dokazna snaga iskaza zaštićenog i ostalih navedenih kategorija svjedoka. S obzirom na moguću motivaciju pokajnika (zapravo okrivljenika) da se što uspješnije nagodi i stekne status krunskog svjedoka upitno je koliko je istinit njegov iskaz. Međutim, iako ne može biti jedini dokaz, iskaz navedenih svjedoka može biti odlučujući dokaz.⁸⁵

5.4. Pravomoćno osuđen pripadnik zločinačke organizacije

ZUSKOK poznaje još jedan institut sličan institutu krunskog svjedoka. U članku 37. predviđa mogućnost da Glavni državni odvjetnik zahtijeva od suda da pravomoćno osuđenom pripadniku zločinačke organizacije ublaži kaznu odnosno sudu nadležnom za uvjetni otpust zatvorenika predloži prijevremeno donošenje odluke o uvjetnom otpustu u zamjenu za svjedočki iskaz takvog osuđenika u kaznenom postupku. Da bi Glavni državni odvjetnik mogao podnijeti takav zahtjev ili prijedlog, iskaz te osobe mora biti važan za otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela počinjenih u okvirima zločinačke organizacije, odnosno udruženja ili počinitelja tih kaznenih djela, odnosno za otkrivanje i sprječavanje činjenja kaznenih djela od strane pripadnika zločinačke organizacije. O zahtjevu odlučuje sud.⁸⁶ Ako zahtjev prihvati,

⁸² Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 497.

⁸³ Ivičević Karas, Elizabeta, *Europeizacija hrvatskog kaznenog procesnog prava-jačanjem procesnih jamstava do učinkovitijeg kaznenog postupka*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018., str. 42-43.

⁸⁴ Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 59.

⁸⁵ Ivičević Karas, E., str. 43.

⁸⁶ Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 500.

rješenjem će dopustiti da se označeni u zahtjevu ispita kao svjedok te će preinačiti pravomoćnu presudu bez obnove kaznenog postupka u dijelu odluke o kazni i ublažiti kaznu za najmanje jednu trećinu do najviše dvije trećine kazne.⁸⁷ Ovdje se ne radi o krunskom svjedoku jer nije riječ o okrivljeniku od čijeg se progona odustaje u zamjenu za njegov potpun i okolnosni svjedočki iskaz u kaznenom postupku protiv pripadnika zločinačke organizacije, već je riječ o osuđeniku, odnosno osobi koja je već pravomoćno osuđena kao pripadnik zločinačke organizacije.⁸⁸

⁸⁷ Čl. 43. st. 5. ZUSKOK

⁸⁸Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 500.

6. Zaštita krunskog svjedoka kao ugroženog svjedoka

6.1. Općenito o načinu zaštite ugroženih svjedoka

Svjedok je osoba različita od okrivljenika, kojoj je nešto poznato o činjenicama koje se utvrđuju u kaznenom postupku, a poziva je postupovno tijelo, da o tim činjenicama dade svoj iskaz.⁸⁹ Ispitivanjem svjedoka (kao vrstom dokazne radnje) pribavlja se iskaz svjedoka, kao posebni oblik dokaza.⁹⁰ Predmet njezina iskaza su uvijek činjenice koje je spoznala osoba sama, vlastitim opažanjem (svjedok očevidac) bilo da ih je čula od drugih osoba (svjedok po čuvenju).

Kad postoji vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega (ugroženi svjedok), on može uskratiti iznošenje osobnih podataka, davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne osigura zaštita svjedoka. Zaštita svjedoka sastoji se od posebnog načina ispitivanja i sudjelovanja u postupku i mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka.⁹¹ Izvanpostupovna zaštita svjedoka uređena je Zakonom o zaštiti svjedoka (dalje u tekstu: ZZS).⁹²

6.1.1. Zaštita ugroženog svjedoka u kaznenom postupku

Iskaz ugroženog svjedoka pribavlja se u postupku kao iskaz zaštićenog svjedoka, time da zaštićeni svjedok ima posebna prava i dužnosti u kaznenom postupku. Postupovni sadržaji usmjereni su na zaštitu osobe svjedoka kao nositelja (personalnog) dokaza i uključuju: zaštitu svjedoka u kaznenom postupku, pribavljanje iskaza svjedoka na način koji će osigurati njegovu postupovnu kakvoću i zaštitu osobe svjedoka tijekom davanja iskaza.⁹³

Status ugroženog svjedoka mogu imati prikriveni istražitelj, krunski svjedok i svjedok s imunitetom. Pored njih, moguće je da se kao zaštićeni svjedoci pojave i neke druge osobe,

⁸⁹ Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 8.

⁹⁰ Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Dušević i Kršovnik, 2013. drugo izdanje, str. 659.

⁹¹ Čl. 294. st. 1.-2. ZKP

⁹² Zakon o zaštiti svjedoka (Narodne novine 163/03, 18/11, 73/17).

⁹³ Pavišić, B., *op. cit.* (bilj. 90), str. 663.

primjerice obični građani koji su ugroženi zbog iskaza koji bi trebali dati tijelima kaznenog postupka. Najčešće je riječ o osobama koje su slučajno bile nazočne počinjenju nekog kaznenog djela. Ugroženi svjedoci će jako često biti i same žrtve kaznenih djela, kao svjedoci oštećenici.⁹⁴ Državni odvjetnik će predložiti sucu istrage posebni način sudjelovanja u postupku i posebni način ispitivanja svjedoka. Prijedlog, u kojem će označiti posebni način sudjelovanja u postupku i posebni način ispitivanja svjedoka te navesti razloge za to, podnosi sucu istrage u zapečaćenom omotu s naznakom »ugroženi svjedok – tajna«, a predaje ga osobno ili putem istražitelja. Sudac istrage odlučuje o prijedlogu državnog odvjetnika rješenjem u roku od dvanaest sati od primitka prijedloga. Protiv rješenja suca istrage kojim odbija prijedlog, državni odvjetnik može podnijeti žalbu u roku od dvanaest sati. O žalbi odlučuje vijeće u roku od dvadeset četiri sata.

Ako sudac istrage prihvati prijedlog državnog odvjetnika, odredit će rješenjem: pseudonim ugroženog svjedoka, posebni način sudjelovanja u postupku, posebni način ispitivanja. Protiv rješenja suca istrage žalba nije dopuštena. Podatke o zaštićenom svjedoku koji će se ispitati i sudjelovati u postupku na poseban način, sudac istrage će zapečatiti u posebni omot i predati na čuvanje državnom odvjetniku. To će zabilježiti u spisu koristeći pseudonim svjedoka. Osobe koje u bilo kojem svojstvu saznaju podatke o ugroženom svjedoku dužne su ih čuvati kao tajnu. Tijelo koje vodi radnju osobno je odgovorno za zaštitu tajnosti podataka. Zapečaćeni omot s podacima ugroženog svjedoka može iznimno zatražiti od državnog odvjetnika i otvoriti samo sudac istrage, predsjednik vijeća radi provjere istovjetnosti te drugostupanjski sud kad odlučuje o žalbi protiv presude. Na omotu će se zabilježiti da je otvoren i navesti imena osoba koje su upoznate s njegovim sadržajem. Nakon toga, omot će se ponovo zapečatiti i vratiti državnom odvjetniku. Nakon što je donio rješenje o posebnom načinu sudjelovanja u postupku i posebnom načinu ispitivanja, sudac istrage određuje dokazno ročište i provodi ispitivanje ugroženog svjedoka. Kod pozivanja, pristupa ugroženog svjedoka na ročište, boravka i odlaska s ročišta, sudac istrage i državni odvjetnik mogu naložiti policiji poduzimanje mjera zaštite svjedoka.⁹⁵ Rješenjem suca istrage određuje se konkretan sadržaj i oblik postupovne zaštite svjedoka.⁹⁶

⁹⁴ Pajčić, M., *op. cit.* (bilj. 46), str. 46.

⁹⁵ Čl. 295. ZKP

⁹⁶ Pavišić, B., *op. cit.* (bilj. 90), str. 686.

ZKP u člancima 296. i 297. uređuje način ispitivanja i sudjelovanja zaštićenog svjedoka u kaznenom postupku. Ako se posebni način ispitivanja ugroženog svjedoka odnosi samo na prikrivanje podataka, ispitivanje će se provesti pod pseudonimom bez navođenja ostalih osobnih podataka. U ostalom dijelu, ispitivanje ugroženog svjedoka provest će se prema općim odredbama ZKP o ispitivanju svjedoka. Nakon završenog ispitivanja ugroženi svjedok će potpisati zapisnik pseudonimom.⁹⁷ Ovdje je riječ o prvom stupnju zaštite svjedoka gdje je on u istoj prostoriji kao i ostali sudionici u postupku te da okrivljenik (i branitelj) mogu vidjeti njegov lik. Uputno je koliko je ta zaštita zaista učinkovita, jer uvijek postoji mogućnost slučajnog susreta (npr. nakon što je okrivljenik izdržao eventualno izrečenu kaznu) i prepoznavanja svjedoka od okrivljenika.⁹⁸ Ako se posebni način ispitivanja i sudjelovanja ugroženog svjedoka u postupku odnosi osim na prikrivanje podataka i na prikrivanje izgleda svjedoka, ispitivanje će se obaviti posredstvom audio-video uređaja. Audio-video uređajem rukuje stručna osoba. Lik svjedoka i glas će se tijekom ispitivanja izmijeniti. Svjedok će se tijekom ispitivanja nalaziti u prostoriji koja je prostorno odvojena od prostorije u kojoj se nalaze sudac istrage i druge osobe koje su prisutne ispitivanju. Sudac istrage može odrediti da se ispitivanje ugroženog svjedoka snimi uređajem za audio-video ili audiosnimanje. Odluku o snimanju i načinu provedbe snimanja sudac istrage će donijeti vodeći posebno računa o zaštiti svjedoka. U tom slučaju sudac istrage ne vodi zapisnik. Snimka će se prepisati u roku od tri dana.⁹⁹ Ovdje je riječ o višem stupnju zaštite.

6.1.2. Zaštita ugroženog svjedoka izvan kaznenog postupka

Zaštita izvan kaznenog postupka provodi se prema ZZS koji određuje uvjete i načine pružanja zaštite i pomoći osobama koje su ugrožene zbog svjedočenja u kaznenom postupku. Stoga se ova zaštita provodi ne samo u odnosu na svjedoka, nego i u odnosu na njemu blisku osobu (član zajedničkog domaćinstva kao i druga osoba za koju svjedok traži uključivanje u Program zaštite). Zaštita po ZZS dolazi u obzir ako bi dokazivanje kaznenog djela bilo povezano s nerazmjernim teškoćama ili se ne bi moglo provesti na drugi način bez iskaza ugrožene osobe kao svjedoka koji uslijed moguće ugroženosti neće slobodno iskazivati u kaznenom postupku.¹⁰⁰ Prema članku 2. točki 1. ZZS ugrožena osoba je svjedok ili druga

⁹⁷ Čl. 296. ZKP

⁹⁸ Pajčić, M., *op. cit.* (bilj. 46), str. 50.

⁹⁹ Čl. 297. st. 1-2. ZKP

¹⁰⁰ Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 60.

osoba čije je uključenje u Program zaštite opravdano zbog vjerojatnosti ugrožavanja života, zdravlja, tjelesne nepovredivosti, slobode ili imovine većeg opsega, poradi važnosti njihovih saznanja za kazneni postupak.

Uz to, treba se raditi o sljedećim kaznenim djelima: protiv Republike Hrvatske, protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, organiziranog kriminala i za sva kaznena djela za koja se prema zakonu smije biti izrečena kazna zatvora u trajanju od pet godina ili teža kazna.¹⁰¹ Zahtjev za uključivanje ugrožene osobe u Program zaštite podnosi GDO na prijedlog nadležnog državnog odvjetnika ili na prijedlog ugrožene osobe.¹⁰² Odluku donosi Povjerenstvo čiji je rad tajan.¹⁰³

Prema odredbi članka 17. ZZS mjere zaštite ugroženih osoba (izvan kaznenog postupka) su: tjelesna i tehnička zaštita, premještanje, mjere prikrivanja identiteta i vlasništva i kao „najoštija“ mjera – prikrivanja identiteta. Provodi ih Jedinica za zaštitu koja je posebna organizacijska cjelina u sastavu Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova.¹⁰⁴ O promjeni istovjetnosti odluku donosi Povjerenstvo, a o ostalim mjerama odluku donosi Jedinica za zaštitu. Osim mjera zaštite ugroženom svjedoku, Jedinica pruža zaštitu i mjere pomoći (psihološka, pravna i socijalna pomoć) te mjere potpore (ekonomska i socijalna). Potpora ne smije biti veća od iznosa koji je dovoljan za pokrivanje životnih troškova i uključenje u novu životnu okolinu.¹⁰⁵ Ako je Povjerenstvo odobrilo uključenje u Program zaštite, ono ovlašćuje rukovoditelja Jedinice za zaštitu da s ugroženom ili njoj bliskom osobom sklopi ugovor o provedbi Programa zaštite, koji se sklapa u jednom primjerku i nalazi se u Jedinici za zaštitu.¹⁰⁶ Ova zaštita traje dok traje opasnost, odnosno dok postoji potreba za zaštitom, osim kod mjere promjene identiteta jer osoba tada ostaje u Programu zaštite doživotno.¹⁰⁷

¹⁰¹ Čl. 3. ZZS

¹⁰² *Ibid.*, čl. 11. st.1.

¹⁰³ *Ibid.*, čl. 7. st. 2.

¹⁰⁴ *Ibid.*, čl. 2. toč. 4. i čl. 9.

¹⁰⁵ *Ibid.*, čl. 34.

¹⁰⁶ Čl. 37. ZUSKOK

¹⁰⁷ Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 62.

7. Krunski svjedok i procesni imunitet svjedoka

Kao što je rečeno pod 2.1. imunitet svjedoka je jedna od iznimki primjene načela legaliteta, odnosno to je slučaj primjene načela svrhovitosti. Prema odredbi članka 286. stavka 1. svjedok nije obavezan odgovarati na pojedina pitanja ako je vjerojatno da bi time izložio sebe ili bliskog srodnika kaznenom progonu, teškoj sramoti ili znatnoj materijalnoj šteti. Članak 286. stavak 2. ZKP. uređuje djelomični ili parcijalni imunitet svjedoka. Prema toj odredbi svjedok može uskratiti odgovor na pitanja kojima bi izložio sebe ili svog bliskog srodnika kaznenom progonu (ali ne i teškoj sramoti ili znatnoj materijalnoj šteti), a državni odvjetnik može izjaviti da neće poduzeti kazneni progon.¹⁰⁸

Procesni imunitet svjedoka uveo je ZKP 2008. godine. Prema tadašnjem uređenju tog instituta, nije bilo ograničenja s obzirom na težinu kaznenog djela jer je jedini uvjet bio da je kazneno djelo o kojem iskazuje svjedok teže od onoga za koje mu prijete mogućnost kaznenog progona, pa je bilo moguće dati imunitet i osobi koja ne bi mogla postati ni krunski svjedok kao što propisuje članak 39. ZUSKOK. Nije bilo primjene načela razmjernosti između javnog interesa za dobivanje svjedočkog iskaza i javnog interesa kaznenog progona jer se iskaz nije morao odnositi na najteža kaznena djela niti na zločinačku organizaciju, a nije bilo niti posebnih odredbi o sadržaju, potpunosti i cjelovitosti svjedočkog iskaza, dapače, država je bila u mogućnosti odustati od kaznenog progona teškog kaznenog djela radi dobivanja odgovora na pojedino pitanje.¹⁰⁹

Ustavni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: Ustavni sud) ukinuo je članak 286. stavke 2., 3. i 4. ZKP iz tri razloga. Prvo, izostalo je precizno određenje razine javnog interesa za progon i kažnjavanje određene osobe. Određenje te razine bilo je potrebno jer su u suprotnom državnom odvjetniku dane preširoke diskrecijske ovlasti.¹¹⁰ Prema tadašnjem uređenju, nisu bili pravno relevantni ni težina ni pravna narav kaznenog djela u odnosu na koje svjedoku ili njegovu bliskom rođaku prijete kazneni progon ako odgovori na pitanja. Drugo, s obzirom na mogućnost uskrate odgovora na pojedina pitanja, bilo je potrebno precizno urediti da odgovor svjedoka sadrži potpun i cjelovit iskaz koji bi se mogao upotrijebiti kao dokaz optužbe protiv druge osobe. Kao treći razlog Ustavni sud naveo je da

¹⁰⁸ Pavišić, B., *op. cit.* (bilj. 90), str. 677.

¹⁰⁹ Đurđević, Zlata, Procesna jamstva obrane prema suokrivljeniku kao svjedoku optužbe, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, br. 2/2009, str. 783-808., str. 793.

¹¹⁰ Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 20.

primjena članka 286. stavka 1. ZKP otvara mogućnost da se presuda protiv druge osobe temelji na zapisniku državnog odvjetnika ili istražitelja o ispitivanju svjedoka kojemu je priznat procesni imunitet, a da ne postoji mogućnost da tog svjedoka okrivljenik ispita.¹¹¹ Sud bi morao samostalno utvrđivati sve pravnorelevantne činjenice neposrednim izvođenjem dokaza na raspravi. Iako taj institut sam nije dio hrvatske pravne tradicije, on sam po sebi nije nesuglasan s Ustavom. Ustavni sud je stoga ostavio zakonodavcu mogućnost zadržavanja tog instituta, ali uz obvezu usklađivanja s pravnim stajalištima koje je Ustavni sud naveo u svojoj odluci.¹¹²

Zakonodavac je tom zahtjevu udovoljio, te su novelom ZKP 2013. taksativno navedena kaznena djela iz KZ za čije je otkrivanje važan iskaz. Prema sadašnjem uređenju ovlast donošenja odluke o dodjeljivanju procesnog imuniteta i dalje ima državni odvjetnik, međutim tom je novelom uveden katalog kaznenih djela u odnosu na koja je moguće dati imunitet svjedoku, a i druge materijalnopravne pretpostavke sukladno načelu razmjernosti. Time su smanjene široke diskrecijske ovlasti državnog odvjetnika pri odlučivanju o dodjeljivanju imuniteta.

Sličnosti između instituta krunskog svjedoka i procesnog imuniteta svjedoka ogledaju se u tome što u oba slučaja država odustaje od kaznenog progona radi pribavljanja njihovog iskaza kao dokaza optužbe, te su oba instituta iznimke od načela legaliteta. Za razliku od instituta krunskog svjedoka o kojem odlučuje sud, kod procesnog imuniteta svjedoka riječ je o dogovoru između državnog odvjetnika koji postupa u tom predmetu i svjedoka bez sudjelovanja suda; o davanju izjave odlučuje bilo koji državni odvjetnik, a kod krunskog svjedoka o postavljanju zahtjeva sudu odlučuje glavni državni odvjetnik na zahtjev ravnatelja USKOK-a.¹¹³ Pored toga, za osobu u statusu svjedoka u smislu članka 286. ZKP državni odvjetnik nema dokaza da je počinila kazneno djelo. Ona nije u statusu osumnjičenika, protiv nje nije podnesena kaznena prijava niti je pokrenut kazneni postupak. Riječ je o tome da će odgovorima na pitanja u svojstvu svjedoka u postupku protiv druge osobe ta osoba optužiti samu sebe i to će biti prvi i jedini dokazi protiv nje. Drugim riječima, postoje li bilo kakvi dokazi da je osoba u statusu svjedoka u postupku protiv druge osobe u smislu članka 286. ZKP počinila kazneno djelo automatski postoji i zakonska zabrana primjene tog članka ZKP.

¹¹¹ USRH, toč. 146. 2.

¹¹² Mrčela, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 20.

¹¹³ Đurđević, Z., *op. cit.* (bilj. 109), str. 793.

Kad bi se u tom slučaju takav dokaz primijenio, riječ bi bila o nezakonitom dokazu u smislu članka 10. stavka 2. točke 3. ZKP.¹¹⁴

¹¹⁴ USRH, U-I-448/2009, od 19. 7.2012., (Narodne novine 2012), t. 146.

8. Zaključak

Unatoč modernizaciji u sferi borbe protiv organiziranog kriminaliteta te sve jačoj globalizaciji, ne može se reći da se bilježi značajan porast uspjeha u toj borbi. Kriminalne skupine spremno odgovaraju na inovativne metode represivnog aparata država na međunarodnoj razini. Struktura zločinačke organizacije i zavjet šutnje čine gotovo nemogućim da se bez suradnje s osobama unutar te skupine u potpunosti otkriju počinitelji kaznenih djela, neotkrivena kaznena djela i, još važnije, ona planirana kaznena djela. Iz tog aspekta je možda opravdano žrtvovati zadovoljenje pravde prema jednoj osobi u zamjenu za uhićenje nekolicine ostalih sudionika i sprječavanje počinjenja drugih kaznenih djela. Unatoč tome što su taksativno nabrojena kaznena djela za koja nije moguće odstupiti od redovnog kaznenog postupka i sklopiti nagodbu, pitanje je koliko je u tom slučaju pravda zadovoljena, ako usprkos dokazima, usprkos priznanju i usprkos činjenici da je osumnjičenik fizički dostupan nadležnim tijelima, kod nas uopće neće biti osuđen. Osim toga, negativnom mišljenju nimalo ne pomaže niti činjenica da je većina svjedoka pokajnika u Programu zaštite svjedoka, pod promijenjenim identitetom i fizičkim izgledom, obavlja zanimanje u drugoj državi i možda na drugom kontinentu, a velik broj ih se vrati kriminalnim djelatnostima.

Iz tih razloga zakonodavstvo nije blagonaklono prema davanju tog statusa, a jedan od kriterija je iznimno opravdan društveni interes. Naše zakonodavno uređenje propisuje stroge kriterije dodjeljivanja statusa, počevši od određivanja kaznenih djela za koja se ne može dodijeliti, zatim kada se taj zahtjev mora a kada može odbiti. Naposljetku, visok stupanj zaštite prilikom pribavljanja iskaza i nakon završetka kaznenog postupka osigurava veću vjerojatnost da će svjedok iskazivati istinito, bez bojazni za svoju i za sgrnost bliskih osoba. Svjetske države su u načinu reguliranja toga složne. Na primjeru Konvencije UN, Preporuke Odbora ministara Vijeća Europe, Rezolucija Vijeća Europske unije, te nekih europskih zakona koji uređuju tu materiju, do izražaja dolazi da je postupak dodjele statusa kranskog svjedoka, način zaštite u i izvan kaznenog postupka sličan, i u toj pravnoj regulaciji vidim izuzetno pozitivnu stranu borbe protiv organiziranog kriminaliteta.

9. Popis literature

9.1. Knjige i članci

1. Đurđević, Zlata, Procesna jamstva obrane prema suokrivljeniku kao svjedoku optužbe, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, br. 2/2009, str. 783-808.
2. Fyfe, Nicholas;Sheptycki,James, International Trends in the Facilitation of Witness Co-Operation in Organized Crime Cases, European Journal of Criminology, vol. 3 (3), 2006, str. 319 – 355.
3. Ivičević Karas, Elizabeta, Europeizacija hrvatskog kaznenog procesnog prava- jačanjem procesnih jamstava do učinkovitijeg kaznenog postupka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018.
4. Karas, Željko, Uvod u kriminalistiku, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2012.
5. Kos, Damir; Tripalo, Dražen, Komentar Zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta Narodne novine, 2001.
6. Kos, Damir, Primjena načela oportuniteta u kaznenog progonu-uz članak 176. Zakona o kaznenom postupku (Pokajnik) - Hrvatska pravna revija: 1(2001), str. 1-10.
7. Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I. VI. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, 2014.
8. Mrčela, Marin, Svjedoci u kaznenom postupku, Narodne novine, 2012.
9. Pajčić, Matko, Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 12, broj 1/2005, str. 33-62.
10. Tak, Peter J.P., Deals with Criminals: Supergrasses, Crown Witnesses and Pentiti, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 5/1, 1997, str. 2 – 26.

9.2. Pravni izvori

1. Council Resolution 93/C327/04 on the protection of witnesses in the fight against international organised crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1995:327:FULL&from=ES> od 11.4.2019.

2. Council Resolution 97/C 10/01 (1996) on individuals who cooperate with the judicial process in the fight against international organized crime, dostupno na Internet stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997G0111>, od 23.4.2019.
3. Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18)
4. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta (Narodne novine-Međunarodni ugovori, br. 14/2002)
5. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine-Međunarodni ugovori 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10)
6. Recommendation (2005) 9 on the protection of witnesses and collaborators of justice, dostupno na Internet stranici: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%202005_9.pdf, 11.4. 2019
7. Zakon o državnom odvjetništvu (Narodne novine 67/18)
8. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17)
9. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17)
10. Zakon o zaštiti svjedoka (Narodne novine 163/03, 18/11, 73/17)

9.3. Ostali izvori

1. Internet stranica <http://www.antimafiaduemila.com/home/di-la-tua/238-senti/46944-tommaso-buscetta-storia-di-un-boss-oltreoceano.html>, 8.5.2019.

9.4. Praksa Europskog suda za ljudska prava

1. Europski sud za ljudska prava, Kostovski protiv Nizozemske, br. 11454/85, od 29.3.1990.
2. Europski sud za ljudska prava, Widisch protiv Austrije, br. 14647/89, od 20.9.1990.

3. Europski sud za ljudska prava, Van Mechelen protiv Nizozemske, br. 12489/86, od 27.9.1990.
4. Europski sud za ljudska prava, Saidi protiv Francuske, br. 55/1996/674/861-864, od 30.10.1997.

9.5. Praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske

1. Ustavni sud Republike Hrvatske, br. U-I-448/2009 od 19.7.2012., (Narodne novine, 6.8.2012.)